

ОӘЖ 725.85

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЭКСТРИМАЛДЫ СПОРТ КЕШЕНДЕРІНІҢ ДАМУЫ

Несіпбек Ақжан Тулеуқызы

Akzhan.bedrova@bk.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Сәулет және құрылыс факультетінің «Дизайн және инженерлік графика» кафедрасының 5 курс студенті, Астана, Қазақстан

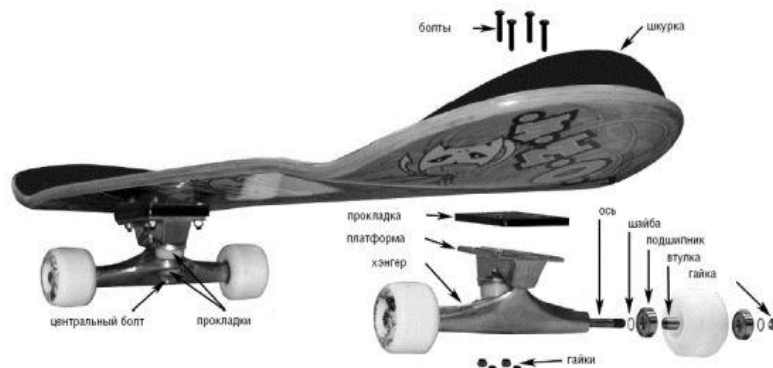
Ғылыми жетекші: профессор Утешева Г.Т.

ҚР-ның құрметті сәулетші, МАИН академигі

Әлемде миллиондаған адам спортпен айналысады. Кейбірі экстремалды түрлерімен айналысқанды ұнатады. Бұл кәдімгі адамның қолынан келмейтін қауіпті айла-әрекеттерде орындайды. Ұзақ жаттығуларсыз спорттың экстремалды түрлерін игеру мүмкін емес.

«Экстрим» сөзін ағылшын тілінен аударғанда - өте ерекше, толық және нақты іс-әрекет, адам өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін спорт түрі. Экстремалды спорттың

тарихы - бұл «экстремалды» сөзі және батыс квинтеті сияқты бір немесе екі күн немесе тіпті бір күн деген мағынаны білдіреді. 1950 жылы альпинизм, сноуборд, паркинг, скейтборд белсенді BMX өмірлік циклі арқылы туындаған. Бүгінгі күнде әлемдегі ең танымал және жаппай спорттық шоу-бағдарламаларда көрсететін спорт түрі ол - экстремалды спорт.

Сурет 1 Скейтборттың құрылысы

1965 ж. алғашқы зауытта жасалған ролик тақтайлары шықты. Ролик дөңгелектерін «Криптоникс» фирмасы шығарды.

1980 жылдардан бастап фристайлда (би акробатикасы) Флоридада, кейін басқа жерлерде неше түрлі техникалық элементтер пайда болды: «олли» - секіру, сальто, ұстап қалу, грайнд, слайд (сырғанау). Көшелердегі экстрим дами бастады - «стрит-стайл». Арнайы жабдықталған скейтпарктер пайда болды. 1991 жылдан бастап жоғары техникалы «флэт» стилі тарауда. Оның дамыған түрі - «кик-флип». Стрит-стайлдың арнайы экстрим-ойындары (X-games) өткізіледі.

Сноубординг. 1970 жылдары тақтайдың қысқы түрі снерф пайда болды. Кейін бұл бізге таныс сноуборд түрінде шығарыла бастады. 1990 жылдары Халықаралық сноуборд федерациясы құрылды. 1998 жылы Наганода бұл Олимпиада түрі ретінде ойындар бағдарламасына енгізілді [1].

Скайсерфинг. 1987 жылы француз парашютисті Ж.Крюзьяни алғашқы рет тақтайға мініп аспанда секірді. 1990 жылы Техаста фристайл бойынша алғашқы әлем чемпионаты өтті. Алғашқы орталығы Франциядан бүкіл әлемге тарап кетті.

Қазақстанда экстрималды спорт түрлері қарқынды даму үстінде. Отандық алғашқы экстрималды спорт кешендерін жобалау алдыңғы мақсаттардың бірі болып табылады. Қазіргі таңда экстрималды спорт кешендері Қазақстанның қалаларында жеткіліксіз. Заманауи экстрималды спорт кешендерінің негізгі мақсаты, ол жас балалардың, студенттердің спортқа деген ынтасын өсіру болып табылады. Альпинизм, акубайк, велосипед мото крос, дайвинг, парашют, серфинг, сноубординг, паркур т.б. экстрималды спорт түрлері шет елдерде қарқынды дамыған. Осы экстрималды спорт түрлерін дамыту алдыңғы маңызды тенденциялардың бірі, ол үшін біз осы экстрималды спорт кешендері тек қалаларда емес, облыстарда, ауылдарда жобалауымыз керек. Ең бірінші ірі қалаларда экстрималдық спорт кешендерінің жобалаған дұрыс болып табылады. Мысалы: ірі қалалар Астана, Алматы, Тараз, Ақтобе, Орал, Семей, Ақтау, Қарағанды, Қызылорда, Өскемен, Петропавл, Көкшетау, Қостанай, Шымкент және т.б. Әр қалалардың бас жоспары ерекше болып келеді. Экстрималдық спорт кешендер экологияға зияның тигізбей жобалануы керек. Экстрималдық спорт кешендер қаланың сәулеттік көрінісін бұзбай жобаланғаны дұрыс болып табылады. Қазақстан Республикасының нормасына сай экстрималдық кешендер жобалануы дұрыс болып табылады. Ол СНиП. СНиП ол Қазақстан Республикасының құрылыс нормасының жиынтығы. Болашақта экстрималдық спорт біздің елімізде тез дамиды. Тек соған лайықты экстрималдық спорт кешендерінің жобалауы маңызды [2].

Сурет 2 Қазақстандағы экстрималды спорт түрлері

Дене шынықтыру - қазіргі заманның маңызды элементі. Ғалымдар спорттың көмегімен адамның стрессті жеңуге оңай екенін анықтады. Экстремалды спорт әлемде кеңінен таралған. Экстремалды спортпен шұғылданудың себептері әртүрлі. Кейбіреулер үшін экстремалды спортпен шұғылданудың себебі - өмір мен өлім шегінен тыс теңдестіруді қабылдау; басқа адамдар үшін бұл - өмірдің жоғары сезімін үнемі сақтап қалу мүмкіндігі. Кейбір жағдайларда экстремалды спортпен шұғылдану - бұл авто-агрессияның көрінісі (физикалық және психикалық салаларда өзін-өзі қорлауға бағытталған іс). Адамдардың экстремалды спортпен шұғылдануының себебі қандағы гормон адреналинінің босатылуы болып табылады, бұл эйфорияның сезімін тудырады. «Адреналиндік тәуелділік» сияқты нәрсе бар. Экстремалды спортпен шұғылдану кезінде күшті эмоцияларды сезінген адам осы жаттығуларды жалғастырады. Егер сіз осы спорт түрлерінің бірімен айналысуды шешсеңіз, онда қажет болған жағдайда барлық қажетті ақпаратты оқып шығыңыз, содан кейін инструктор дайындаңыз және медициналық тексеруден өтіңіз, өйткені бұл сала барлық адамдарға арналмаған. Велоспорт, велосипедпен жүру, виндсерфинг, велосипед мото-кросс (BMX), шаңғымен сырғанау, граффити бомбылау, сүңгу, парапланеризм, шабуылдау, шорт серуендеу, шаңғымен сырғанау, каякинг, ұзындықты секіру шаңғымен сырғанау, сноуборд, сноуборд, сноуборд, спелеология, трюк, сынақтар, серфинг, күрес түрлерімен айналысады [3].

Сурет 3 Қауіпті экстрималды спорт түрлері

1950 жылдары кейбір экстремалды спорт түрлері, BMX, сынақ, скейтбординг, сноуборд, парашют, альпинизм, спелеология, руп-секіру. Экстремалды спорт физикалық дайындықтың жоғары деңгейін талап етеді. Қаншалықты жақсы болмасын, адамдар жарақат алады: бәрі нәзік, қаныққан техниктер қауіпсіз. Экстремалды спорт түрлеріндегі экстремалды спортшылар кішігірім балаларға, сондай-ақ сенімсіздік сезіміне ие емес адамдарға тартылады. Баланың беті жаңа өмірге, тіпті өмірге қолайсыз. Ата-аналар баланы және оның моральын дұрыс бағалай білуі керек. Спорт түріндегі экстремалды спорт - бұл жай ғана хобби, бірақ өмір емес. Экстремалды спорт түрлері Олимпиада ойындарына енгізілгенін айта кету керек, бұл жай ғана алға. Олимпиаданың олимпиадасы 1900 жылы

Парижде өтетін Олимпиада ойындарында басталып, спортшылар судан суды көтерді. 60 Халықаралық Олимпиадалық комитеттер экстремалды спорт пәндері: әуе спорты, альпинизм, роликті спорт, серфинг, мотоцикл, су шаңғысы, суға секіруден бас тартты.

Олимпиада ойындарына арналған 75-тен астам елдерде (ерлердің көріністері) немесе 45 континентте 3 құрлықта (әйелдер үшін) 5 континенттің кейбіріне енгізілген 40-тан астам жергілікті мазмұнмен; және 25 континентте 3 континентте (ерлер мен әйелдер бейне) -ллія зимних. 1936 жылғы қыста Гармиш-Партенкирхенде ол экстремалды спорт түрлерін ұсынды, мысалы, гранж комбинациясы. Вскор Дэнни қауіпсіздік мәселелері бойынша олимпиададан шығарылды. 1952 жылы олимпиадалық спортшылар слаломда сәттілікке қол жеткізген кезде, бұл көпшіліктің жанкүйерлері пайдаланатын уақыт. ХХІ ғасырда экстремалды спорт Олимпиадада, сондай-ақ әуесқой спортта танымал болды. Біздің уақытымызда айтарлықтай танымал, жазда сноубордқа және жыл мезгілінде скейтбордингке негізделген [4].

Заманауи әлемде субкультуралардың дамуы өте қиын. Навератор, сноуборд жеке топ жасайды, ережелер мен ережелер жиынтығы бар. Бұл экстремалды жалғыз оң жағы, өйткені ол адамдарға физикалық тартымдылықпен байланысты. Ресей Федерациясының спорт министрлігі спортпен айналысатын экстремалды спортты кеңейтуге ұмтылады, өйткені ол осы аудандарда қарқынды дамып келеді. 2020 жылы Токиода өтетін Олимпиада ойындарында бес спорт түрі қарастырылған: серфинг, скейтбординг және мүсін. 2020 жылдың қыркүйек айының соңында Токиода өтетін Олимпиада ойындарында олимпиадалық комитетке Халықаралық олимпиадалық комитет (WTA) құрамына спорт, спорт, серфинг, скейтбординг, каратэ және бейсбол қосылды. Taksim, спорттың барлық жаңа салаларының негізгі бақылау мен бақылауды талап ететінін түсіну мүмкін емес. Ерекше тәртіпті сақтау кезінде экстрим туралы ереже - бірінші. Өте күрделі жаңалықтармен параллельді: жаңа арматура, құрал-жабдықтар мен жабдықтар, спорттық шыбықтарды кеңейтуге мүмкіндік береді. Экстрема болашақтың дамуына, сондай-ақ жас ұрпақ үшін барлық қажетті шарты бар.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Филипов И. Архитектура запада. - М.: Стройиздат, 1987, 285 с.
2. Иванов М. Комплексное формирование архитектурной среды. МАрХИ 2000.
3. Григорьев М.А. «История экстремального спорта». Москва. 1989г
4. Матвеева Т.А. «Современные виды экстремального спорта». Москва. 1989г
5. УДК 616-056.22-056.48.